

Любов Гоцко-Ней¹, Зеновій Масний²¹Українське Лікарське Товариство у Львові²Газета Українського Лікарського Товариства у Львові «Народне здоров'я»

УКРАЇНСЬКЕ ЛІКАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО У ЛЬВОВІ. СТОРІНКИ 110-РІЧНОЇ ІСТОРІЇ

У статті висвітлено основні віхи 110-річної історії Українського Лікарського Товариства у Львові в період від часу його заснування у 1910 р. до відновлення діяльності у 1990 р.

Ключові слова: Всеукраїнське Лікарське Товариство, Українське Лікарське Товариство у Львові, УЛТ у Львові.

Історія — це життя пам'яті.
Марк Цицерон

Всеукраїнське Лікарське Товариство як авторитетна громадська організація українських лікарів сьогодні широко відоме не лише в Україні, а й за її межами, його діяльність достатньо висвітлюється. Однак багатьом нашим сучасникам залишаються невідомими різні аспекти історії Українського Лікарського Товариства (УЛТ) у Львові, обставини його створення та функціонування в 1910–1939 рр. Нагадаємо, що саме УЛТ у Львові дало початок створенню подібних лікарських організацій не лише в Україні, а й у всьому світі.

Історія української медицини Галичини тісно пов'язана з історією всієї України. На початку XIX ст. у Львові започатковано українське відродження. Посилився розвиток українського громадського й культурного життя, зокрема, в такій занедбаній сфері, якою була медицина. Велику роль відіграло засноване в 1873 р. у Львові Українське товариство ім. Тараса Шевченка. До його складу входили письменники, науковці і лікарі з Наддніпрянщини й Галичини.

У 1892 р. товариство було реорганізоване в Наукове товариство ім. Т. Шевченка (НТШ), яке під керівництвом Михайла Грушевського стало визначною науковою установою.

У 1898 р. створено математично-природописно-лікарську секцію НТШ. За ініціативою неперевершеного організатора українського лікарського руху доктора Євгена Озаркевича вона була реорганізована в Лікарську комісію. Саме її можна вважати першою ластівкою того часу — організацією укра-

їнських лікарів. Першим головою Лікарської комісії НТШ був доктор Фелікс-Щасний Сельський, заступником — доктор Євген Озаркевич. За його ініціативою було вирішено видавати «Лікарський збірник» — перше в нашій історії наукове медичне видання українською мовою. За перші 3 роки свого існування (1898–1901 рр.) Лікарська комісія НТШ видала 6 «Лікарських збірників». У них містилися оригінальні праці Євгена Озаркевича, Олега Дракули, Олександра Черняхівського, професора Івана Горбачевського, Софії Морачевської, яка була першою жінкою-лікарем не лише серед українців, але й у всій тодішній Австро-Угорщині.

Після 3-річної каденції доктора Фелікса-Щасного Сельського головою Лікарської комісії став доктор Євген Озаркевич. У збірниках вперше з'являються статті, присвячені українській медичній термінології. На жаль, серед нечисленного кола українських лікарів, розкиданих по всій території Австро-Угорщини, було дуже мало таких, котрі могли б присвятити себе медичній науці. Українців-лікарів у цей час було в Австро-Угорщині не більше 100, а в Галичині — 40. Тож за браком наукових сил подальшу діяльність Лікарської комісії та видання наукових збірників припинено в 1901 р.

У 1903 р. доктор Олександр Козакевич із Коломиї та львівський доктор Роман Дорик висунули ідею утворення Українського Лікарського Товариства в Галичині на кшталт таких товариств у Європі. Воно мало бути фаховим, оберігати права та інтереси членів товариства, допомагати в роботі,

підвищувати рівень професійних знань, знайомити лікарів із закордонними медичними новинами. Із 1903 до 1909 р. неодноразово збиралися лікарі з Коломиї, Городенки, Станіславова (нині — Івано-Франківськ), Львова, Чернівців, які розглядали різні статuti німецького та польського лікарських товариств. У березні 1908 р. на засіданні організаційного комітету було затверджено статут і вирішено надіслати його до Відня до міністерства внутрішніх справ, але в 1909 р. статут повернено для переробки деяких пунктів. Статут УЛТ у Львові було затверджено в грудні 1909 р.

Перше засідання УЛТ у Львові відбулося 1 жовтня 1910 р. о 19:00 в приміщенні ресторану Лясоцкого на Марійській площі. Присутні були 25 із 63 лікарів, які дали згоду на організацію товариства. Першим головою обрано доктора Євгена Озаркевича, скарбником — доктора Івана Бережницького, заступником — доктора Сильвестра Дрималка, до управи увійшли Мирон Вахнянин, Володимир Кобринський, Євген Трешневський.

Слід відзначити, що у присутніх на перших зборах не було великого ентузіазму з приводу заснування професійного товариства. Членський внесок сплатили тільки 23 лікарі. Лікарі-старорусини були проти організації українського товариства, і тому було запропоновано дипломатично назвати його Руське Лікарське Товариство у Львові, згодом назву було змінено на Українське Лікарське Товариство у Львові.

Товариство під керівництвом Є. Озаркевича здійснило сміливі заходи щодо презентації українських лікарів у Лікарській палаті у Львові. Поляки не допускали жодного представника-українця до палати, але завдяки впливові професора Івана Горбачевського, члена Найвищої санітарної ради Австрії, який був першим міністром охорони здоров'я в 1917 р. у Відні, було рекомендовано ввести в Лікарську палату українця-лікаря. Першим лікарем у Палаті став доктор Зиновій Левицький.

До речі, очолюване Іваном Горбачевським міністерство охорони здоров'я Австрії було першим у світі, друге — в Англії, і третє — протягом короткого часу в Українській Народній Республіці.

У 1910 р. було організовано студентське товариство «Медична громада» зі студентів-медиків-українців. До Медичної громади входили студенти, які згодом стали відомими діячами УЛТ у Львові: Максим Музика, Роман Сімович, Степан Коцюба, Роман Осінчук та ін. Медична громада в різні періоди свого існування співпрацювала з УЛТ у Львові. У 1911 р. Медичною громадою було влаштовано перший бал медиків, який став сенсацією у місті. У подальшому ці бали організували лікарі УЛТ у Львові і Медична громада. Меценатом їх часто ставав доктор Б. Овчарський.

У 1912 р. за ініціативою Є. Озаркевича почав виходити часопис «Здоровле», в якому друкувалися статті на тему боротьби з туберкульозом, іншими

інфекційними хворобами, зокрема й венеричними, алкоголізмом тощо. Окрім того, була рубрика медичної термінології. Часопис вийшов під девізом «В здоровому тілі здорова душа (де сила, там воля витає)».

Під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) товариство призупинило свою діяльність. Більшість членів УЛТ у Львові були покликані до військової служби, інші виїхали з окупованої московським військом Галичини, і тільки невелика кількість лікарів залишилася у Львові.

У 1918 р. розгорілася польсько-українська війна, яка поставила перед українськими лікарями нові великі й відповідальні завдання. У червні 1918 р. у приміщенні Народної лікарни було відкрито poradню — консультацію для матерів і немовлят, яка була початком народження української педіатрії. Очолив її доктор Сильвестр Фрималин.

Після закінчення воєнного буревію 17 листопада 1919 р. в будинку Народної лікарни відбулося перше засідання УЛТ у Львові під головуванням доктора С. Дрималика. Рекомендовано було перевірити списки лікарів, зробити переереєстрацію членів, увійти в контакт із Всеукраїнською Спілкою Лікарів у Києві, заново налагодити контакт із Медичною громадою у Львові, відновити видання часопису «Здоровле» і «Лікарського вісника». Зібрання товариства в цей час стали майже щотижневими, вони передбачали не представлення рефератів, а доброзичливе спілкування, розмови на різні теми: медичні, суспільні, політичні, а деколи й особисті. Тепло та зустрічей і добра товариська атмосфера сприяли приєднанню нових молодих лікарів. За ініціативою доктора Мар'яна Панчишина і доктора Максима Музика в 1920 р. УЛТ у Львові почало видавати науково-професійний журнал «Лікарський вісник», фінансований спочатку докторами М. Панчишином і Б. Овчарським.

Великим громадським подвигом М. Панчишина стало створення медичного факультету Українського таємного університету. Українська інтелігенція і молодь неодноразово піднімали питання створення українського університету. Цю ідею ще в 1910 р. в Австрійській палаті панів підняв Митрополит Андрей Шептицький, було досягнуто домовленість про створення університету в 1916 р. Але почалася Перша світова війна, Польща стала самостійною, і університет став суто польським, — ім. короля Яна Казимира.

Були ліквідовані створені за Австро-Угорщини 8 українських кафедр та 4 доцентури, в університеті не залишилося жодного професора-українця. До закладу приймали тільки тих студентів, які служили в польському війську і мали свідоцтво про лояльність, тим самим вступ для більшості українців був закритим. У 1920 р. почали повертатися студенти з війни, із таборів для полонених. Щоб дати цій молоді змогу продовжити навчання, українські організації вирішили заснувати при НТШ українські університетські курси, які були заборонені поль-

ською владою. Були заборонені й інші організації, такі як Товариство ім. Петра Могили, Львівсько-Ставропігійський інститут, які планували організувати курси для українських студентів. Існування такого унікального в світі університету в умовах нелегальності та постійного переслідування польською владою вимагало постійної уваги студентів та викладачів. Відбувалися арешти студентів, вони по кілька тижнів перебували у в'язниці. Напади на студентів, руйнування українських приміщень не переривало навчання. Душею студентів був професор М. Панчишин, викладач, меценат, організатор, декан медичного факультету, а згодом — ректор. Після професора М. Панчишина деканом став доктор М. Вахнянин.

Після ліквідації медичного факультету в 1925 р. професор М. Панчишин за власні кошти встановив 16 стипендій для студентів, які виїхали навчатися за кордон. У Львові в 1921 р. (за інформацією деяких джерел — у 1925 р.) при НТШ створено Бактеріологічно-хімічний інститут, організатором його став доктор Максим Музика. Розташовувався він на першому поверсі будинку НТШ по вул. Чернецького, 24 (тепер — вул. Винниченка). У цьому приміщенні відбувалися засідання членів УЛТ у Львові, там була редакція «Лікарського вісника». У 1921 р. при УЛТ у Львові було організовано фонд для допомоги лікарям у нострифікації дипломів із добровільних пожертв членів товариства (позички були безпроцентними). У 1931 р. на основі фонду було організовано «Лікарську самопоміч», метою якої було збирати кошти для допомоги лікарям і їхнім родинам, які її потребували.

УЛТ у Львові було професійною організацією, але під час його зібрань обговорювалися й громадські та національно-політичні проблеми. Із нагоди різних дат організовувалися мистецькі програми, під час яких виступали дружини лікарів та члени їхніх родин, зокрема, такі відомі, як піаністка і співачка Ірина Прийма, співачка пані Данилевич, скрипаль Роман Криштальський, поети Василь Кархут, Роман Осінчук, Нарциз Лукіянович.

У 1922 р. у Празі українські лікарі-емігранти за ініціативою доктора Бориса Матюшенка створили у вигнанні Спільку Українських Лікарів Чехословаччини. Її головою було обрано професора кафедри гігієни Українського вільного університету в Празі Б. Матюшенка, дійсного члена НТШ у Львові, учасника всеслов'янських та українських наукових з'їздів. Спілька нараховувала 120 лікарів, серед яких почесним членом був Іван Горбачевський (1854–1942), уродженець Тернопільщини, біохімік, гігієніст, епідеміолог, громадський діяч, професор Карлового університету в Празі (Univerzita Karlova v Praze), засновник і ректор Українського вільного університету, який було створено у Відні у січні 1920 р., згодом перенесено до Праги в стіни Карлового університету, а в 1945 р. — до Мюнхена на вільну від росіян і комуністів територію. Іван Горбачев-

ський разом з професором Іваном Пулюєм організував у Празі товариство «Українська громада».

Від 1924 до 1933 р. у Львові відбулися чотири з'їзди українських лікарів, які були ініційовані УЛТ у Львові: 1-й з'їзд — у 1924 р., 2-й — у 1927 р., 3-й — у 1931 р., 4-й — у 1933 р. У них брала участь і жіноча організація «Дитяча захоронка». Кошти, виручені під час бенкетів, йшли на допомогу захоронці. Окрім того, українські лікарі брали участь у всеслов'янських з'їздах: у Белграді (1927), Варшаві (1929), Празі (1932).

У 1929 р. було організовано Українське гігієнічне товариство, ініціатором його створення і головою став доктор М. Панчишин. Товариство відіграло вагомую роль у підвищенні санітарно-культурного рівня населення Галичини, Покуття і Гуцульщини. Лікарі з представниками церкви, жіночих товариств, «Просвіти» закликали до створення філій, почали пропагувати гігієнічні засади, читали лекції на різні теми, робили виставки, вживали заходів щодо боротьби з туберкульозом, сифілісом і алкоголізмом. Філії було організовано в Тернополі, Тербовлі, Сокалі. Свою діяльність Українське гігієнічне товариство здійснювало до початку Другої світової війни у 1939 р.

У 1930 р. УЛТ у Львові звертає увагу на організацію санаторіїв у Черче, Підлютому, Гребеневі. У цьому матеріально допомагали Український банк у Львові, головою якого був Кость Левицький, Земельний банк і Фонд митрополита Андрея Шептицького.

У 1931 р. за ініціативою УЛТ у Львові було відкрито Євгенічну poradню, яка надавала консультації особам, які вступали в шлюб, щоб уникнути передачі їхнім нащадкам спадкових хвороб. Це була перша медико-генетична консультація в Галичині.

Історія УЛТ у Львові буде неповною, якщо не згадати про філії товариства: першу було організовано в м. Коломия в 1933 р. невідомим доктором Олександром Козакевичем, у 1934 р. засновано філію в Станіславові (Івано-Франківськ), її головою став доктор Кость Воевідка. Друга світова війна перешкодила в організації філій у Перемишлі й Тернополі.

У 1933–1936 рр. у Львові, Коломиї і Станіславові видано першу українську загальну енциклопедію, в якій було широко представлено розділ медицини. У 1938 р. УЛТ у Львові і НТШ підготували двотомну медичну енциклопедію «Книга здоров'я», яку було знищено більшовиками в 1939 р.

Не можна не згадати історію побудови української Народної лікарни, ідея створення якої зародилася ще в 1915 р. і тоді вже зібралася ініціативна група лікарів. Ще в 1903 р. було створено амбулаторію по вул. Петра Скарги, де вели прийом 6 лікарів — безоплатно, незалежно від релігійної чи національної належності пацієнтів. Звичайно, вдячні пацієнти складали по одному злотові добровільно за лікарське обслуговування. Із цих пожертв управа покривала витрати на утримання закладу, і навіть

було створено фонд на побудову шпиталю. Наприкінці 1930 р. було зібрано 250 тис. золотих, але це була тільки третина вартості будівлі. Першим меценатом був митрополит Андрей Шептицький. Активними діячами в побудові шпиталю були доктори І. Куровець, М. Музика, Т. Бурачинський, Б. Овчарський, М. Панчишин, В. Кашубинський. Шпиталь був відкритий і освячений митрополитом А. Шептицьким у 1938 р.

Перша більшовицька окупація (1939–1941 рр.) Львова перекреслила всі плани української громади й лікарів. Шпиталь перейшов у власність більшовицької влади, там лікувалися високі партійні діячі.

Війна перегорнула останню сторінку історії творчих справ українського лікаря і громадянина, відкрила новий розділ ліквідації того, що українські лікарі з такими зусиллями будували. У 1939 р. діяльність УЛТ у Львові припинилася. У 1939 р. під час окупації більшовиками західних земель України загинуло або пропало безвісти багато наших лікарів, не менш жорстокою була й німецька окупація в 1941–1944 рр. Українські лікарі гинули в катівнях Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР, Гестапо, в лавах дивізії «Галичина» та радянській армії, в лісах і шпиталях Української повстанської армії.

Історія УЛТ у Львові — це історія унікальної організації у світовій практиці. Цьому сприяла взагалі нелегка історія України, що відобразилося на особливостях українського лікарського руху. УЛТ у Львові постійно змінювало своє обличчя залежно від історичних та економічних обставин, в яких йому доводилося діяти. Українські лікарі в довоєнний час були юридично незахищеними. І тим не менше з лав українських лікарів вийшли особистості, які роблять честь нашому товариству. Друга світова війна розкидала українців по цілому світу, вони почали організовувати товариства, відновлювати українські традиції. На всіх континентах, де опинилися українські лікарі, виникли осередки УЛТ. Їхні завдання та програми були зумовлені новою реальністю, і треба визнати, що лікарська діаспора з цим завданням впоралася. Вона зберегла організацію, пресу,

спеціальну наукову й медичну термінологію і, головне — ідею УЛТ.

У 1990 р., зі здобуттям Україною незалежності, наступила нова ера — відновлення історичного УЛТ у Львові. Перегорнуто було нову сторінку 110-річної історії організації. Пройшовши шлях від 1910 р. до сьогодні, УЛТ у Львові показало, що є люди в українській нації, які вміють згуртуватися в дуже тяжких політичних, соціальних, економічних умовах.

УЛТ у Львові — це громадська, професійна організація, яка відрізняється від асоціації медиків за спеціальностями. Членство в УЛТ у Львові дає соціальний та юридичний захист. Зараз у нашому законодавстві є безліч положень, які забезпечують захист інтересів пацієнта, але немає жодного положення про захист лікарів у їхній професійній діяльності. На вирішенні проблеми лікарського самоврядування сьогодні спрямовується вся діяльність УЛТ у Львові.

UKRAINIAN MEDICAL ASSOCIATION IN LVIV. THE PAGES OF THE 110-YEARS HISTORY

Ljubov Hotsko-Nej, Zenovij Masnyj

¹*Ukrainian Medical Association in Lviv*

²*«Narodne Zdorovja» newspaper of the Ukrainian Medical Association in Lviv*

Summary. *The article highlights the main milestones in the 110-years history of the Ukrainian Medical Association in Lviv in the period from its founding in 1910 to the resumption of activities in 1990.*

Key words: *Ukrainian Medical Association, Ukrainian Medical Association in Lviv, UMA in Lviv.*

Адреса для листування:

Масний Зеновій
79010, Львів-10, вул. Кармелюка, 3
Редакція «Народне здоров'я»
Тел.: +38 (050) 221-83-58
E-mail: z.p.masnyj@ukr.net

Отримано 30.10.2020